ASIA: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025 https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+109/2024

VALTION TALOUSARVIO 2025

Rauhanjärjestö Suomen Sadankomitea kiittää Ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua (17.10.2024) valtion talousarviosta 2025.

Ehdotamme, että talousarviossa olisi yleisissä perusteluissa oma osionsa, jossa arvioidaan budjettia kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Oman arviomme mukaan kokonaisturvallisuus on heikentynyt. Ukrainan ja Gazan sodat, kansainvälisen sopimusvaraisen järjestelmän mureneminen sekä erilaiset vaikuttamis- ja hybridioperaatiot ovat heikentäneet Suomessa asuvien rauhan ja turvallisuuden tunnetta. Turvallisuutta ei voi tuottaa yksistään puolustus- ja sisäministeriön hallinnanalojen keinoin vaan on otettava käyttöön koko valtion ja yhteiskunnan turvallisuustyökalupakki. Sieltä löytyvät työkalut turvallisuuden tunteen vahvistamiseen, ilmastonmuutoksen aiheuttamiin turvallisuusuhkiin tai terveyserojen kasvun ja syrjäytymisen hillitsemiseen sekä osallisuuden vahvistamiseen eli sanalla sanoen maanpuolustustahtoon.

24. Ulkoministeriön hallinnonala

Siviilikriisihallinnan määrärahoja ehdotetaan vähennettäväksi kahdella miljoonalla eurolla. Myös SM:n momentilla niiden kotimaan valmiuksista leikataan.

Ehdotamme, että momentille lisätään 10 miljoonaa euroa. Jos Ukrainan ja Israelin sodat halutaan nyt ratkaista pysyvästi, on varauduttava toisen maailmansodan jälkeen suurimpiin kansainvälisiin kriisinhallinta- ja jälleenrakennusoperaatioihin. Tämä edellyttää kyvykkyyksien rakentamista siviilikriisinhallintaan, rauhanrakentamiseen, rauhanvälittämisen ja -sovinnon työhön sekä jälleenrakentamiseen.

Vientivalvonta Venäjälle ei toimi. Suomessa nuorisoon, järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja terrorismiin kytkeytyvä ampuma-aserikollisuus on kasvanut hälyttävästi. Jos halutaan estää joutuminen Ruotsin tielle, olisi nopeasti panostettava laittoman asekaupan torjuntaan. Suomen tulisi toteuttaa EU:n laittoman asekaupan torjuntaohjelman ja muiden kansainväliset toimintaohjelmien (esim. YK PoA ja ATT) tarjoamat keinot. Ehdotamme, että ulkoministeriön alaisuuteen perustetaan vienti- ja asevalvonnan keskus. Sen tehtävänä olisi toimia keskitettynä vientivalvontaviranomaisena, vahvistaa kansainvälisten pakotteiden noudattamista, estää kansallista ja kansainvälistä järjestäytyneeseen ja terrorismirikollisuuteen liittyvää laitonta asekauppaa sekä vahvistaa kansainvälisen asevalvonnan poikkihallinnollista osaamista. Nykyiset asevalvonnan toimet ovat kustannustehottomia ja osaaminen hajallaan useissa viranomaisissa (mm. Poha, SM, PLM, UM, Valtionvarainministeriö rahanpesun valvonta, tulli). Tätä varten ei välttämättä tarvita uutta määrärahaa, vaan se voitaisiin toteuttaa hallinnollisilla järjestelyillä. Esimerkiksi Keskusrikos- ja suojelupoliisi, Poliisihallitus sekä tulli osoittaisivat kukin 1–2 henkilötyövuotta tarvittaviin rikostiedustelun resursseihin.

Nähdäksemme ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteiden sekä budjetin välillä on selvä ristiriita. Kansainvälinen sopimusvarainen järjestelmä on alkanut murentua ja budjetissa tulisi olla keinoja sen vahvistamiseksi: on vaikea uskottavasti puolustaa kansainvälisillä areenoilla sellaista, mitä ei kansallisesti varjella. Tämä on ensi vuoden talousarviossa erityisen tärkeää Suomen ollessa ETYJ:in puheenjohtaja ja pyrkiessä YK:n Turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi sekä rakentaessa profiiliaan Naton tuoreena jäsenmaana.

Ulkoministeriö lakkautti ilman vaikuttavuuden arviointia kansalaisjärjestöjen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tukevan järjestöavustuksen. Tämä tehtiin YK:n Ihmisoikeusneuvoston jäsenyyden aikana, YK:n Turvallisuusneuvosto-kampanjan alla ja edeltäen Suomen ETYJ:n puheenjohtajuutta. Rahoitus ja sen kohdentaminen on ollut hyvä keino saada kansalaisyhteiskunta toimimaan yhteistyössä valtion kanssa. Ehdotamme, että ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä rauhanvälittämisen kansalaisjärjestörahoituksen uudistamiseksi perustetaan parlamentaarinen komitea niin, että uusi määräraha on käytettävissä budjettivuonna 2025.

27. Puolustusministeriön hallinnonala

Yleisistä perusteluista (Y42-Y43) tai selvitysosasta (s. 242) ei käy ilmi, kuinka suuret Suomen puolustusmenot tulevat olemaan Naton laskentatavalla. Käsittääksemme Valtionvarainvaliokunta kuitenkin on sitä aiemmissa mietinnöissään edellyttänyt. Luku on tärkeä, koska julkisessa ja poliittisessa keskustelussa sotilasmenojen osuutta bruttokansantuotteesta käytetään keskeisenä tunnuslukuna. Ehdotamme, että pääluokan 27 yleisiin perusteluihin lisätään tieto Suomen puolustusmenojen arvioidusta suuruudesta Naton laskentatavalla laskettuna.

YK:n päätöslauselmat 1325 ja 2250 sekä yhteistoimintakyky Naton kanssa

Talousarviossa Suomi on sitoutunut YK:n tavoitteisiin, jonka mukaan rauhanturvaajista 15 % ja sotilastarkkailijoista 25 % olisi naisia vuoteen 2028 mennessä. Puolustushallinnon momentilla tavoite pidetään siitä huolimatta edellisvuosien tapaan ennallaan eli “vähintään 7 % on naisia”. Vertailun vuoksi, siviilikriisinhallinnassa tavoitteeksi on asetettu 40 % (s. 129). Talousarviosta ei myöskään käy ilmi, että puolustushallinnossa olisi tavoitteena täysimääräinen Naton 1325-toimintaohjelman toimeenpano. Se sisältää esimerkiksi runsaasti kokonaisturvallisuutta vahvistavia toimia.

Suomi on yksi harvoista Nato-maista, jotka käyttävät rypälepommeja. Samoin olemme yksi harvoista maista koko maailmassa, jossa käydään kansanedustajien taholta keskustelua irtaantumisesta humanitaarisesta aseidenriisunnasta eli Ottawan henkilömiinasopimuksesta. Samoin Suomi parhaillaan linjaa, missä määrin aiomme osallistua joukkotuhoaseiden eli ydinaseiden käyttämiseen osana Naton toimintaa. Kansainvälisten kokemusten perusteella näiden kaikkien asetyyppien vaikutukset kohdistuvat suurelta osin siviileihin, naisiin ja lapsiin. Puolustushallinnon tulisi lisätä aseiden sukupuolivaikutuksien arvioinnin osaamista niin osana kansallista puolustusta, yhteistoimintaa Naton kanssa kuin vientivalvontaa (ks. YK:n asekauppasopimus, artikla 7.4). Ehdotamme, että momentille 27.01 lisätään 140.000 € puolustussektorin 1325-erityisasiantuntijan tehtävää varten.

Erityisen ongelmallisena näemme, ettei perusteluissa ja budjetissa mainita lainkaan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 2250 ”Nuoret, rauha ja turvallisuus” (YPS; Youth Peace and Security). Esimerkiksi MTS:n seminaareista nuoret loistavat poissaolollaan eikä heitä saada osallistumaan, mikäli toimintatapoja ei kehitetä. Nuoret, rauha ja turvallisuus on ollut pitkään Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisenä prioriteettina ja sitä on esitelty ylpeydellä maailmalla. Kansallinen toimintaohjelma (2021–2024) on parhaillaan uudistettavana. Ilman numeroita budjetissa, ei puolustushallinnon osallistumista siihen voida pitää uskottavana. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei puolustushallinto kykene osallistumaan myöskään Naton kanssa YPS:n laaja-alaiseen toimeenpanoon. Ehdotamme myös, että kestävä kehitys kohtaan (s. 246) lisätään tavoite laatia budjettivuoden aikana puolustushallinnon 2250-toimintasuunnitelma, jolla saavutetaan vähintään Naton toiminnallisen tason vaatimukset. Ehdotamme, että momentille 27.01 lisätään 140.000 € puolustussektorin 2250-erityisasiantuntijan tehtävää varten. Ehdotamme, että momentille 27.10.50 Maanpuolustus- ja veteraanijärjestöjen toiminnan tukeminen lisätään 150.00 € ja määrärahan käyttöä laajennetaan ”1) maanpuolustusjärjestöjen ja 2250- sekä 1325-kansallisia toimintaohjelmia toteuttavien järjestöjen toiminnan tukemiseen”.

Pidämme hyvänä sitä, että talousarvion perusteluissa on otettu huomioon yhdenvertaisuus ja monimuotoisuus sekä rasismin vastainen toimintaohjelma. Ihmisten halu toimia koti- ja asuinmaansa turvallisuuden puolesta on yhteydessä siihen, että itse kukin tulee hyväksytyksi ja arvostetuksi täysimääräisenä yhteisön jäsenenä. Julkisen keskustelun perusteella tähän tulisi kuitenkin panostaa merkittävästi enemmän nimenomaan puolustushallinnon sisäisessä henkilöstökoulutuksessa, mikäli halutaan jatkossakin säilyttää laajasti eri väestönosia koskeva maanpuolustustahto. Asevelvollisista ja vapaaehtoista asepalvelusta suorittavista yhä suurempi on islaminuskoisia. Puolustusvoimien sotilaspappien keskuudesta on esitetty toive, että heidän rinnalleen saataisiin sotilasimaameja vahvistamaan asepalvelusta suorittavien tukemista. Lisäksi tällä vahvistettaisiin suomalaisten sotilaiden osaamista toimia yhdessä islamilaisten Nato-liittolaistemme sotilaiden kanssa. Ehdotamme, että momentille lisätään 200.000 euron määräraha sotilasimaamin viran ja toimiston perustamiseksi.

29. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Pidämme hyvänä, että momentilla 29.01.14 Kavi on nostettu kansalaisten mediakasvatuksen ja kriittisen medialukutaidon vahvistaminen osana kokonaisturvallisuutta sekä yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa. Toivomme, että tässä kiinnitetään huomiota myös konfliktien vaikutuspiiriin joutuneiden eri kielisten kuten esimerkiksi venäjän-, ukrainan- ja arabiankielisten kriittisen medialukutaidon vahvistamiseen.